

FITZGERALD PROZASIDA AMERIKA ORZUSI VA MODDIYAT- MA'NAVIYAT DIXOTOMIYASI

Amirova Zohida Oripovna,
Qarshi davlat universiteti dotsent, PhD
zohidaamirova@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada F. Scott Fitzgerald prozasida Amerika orzusi tushunchasi hamda moddiylik va ma'naviylik o'rtasidagi dixotomiya tahlil qilinadi. Yozuvchining asarlarida, xususan *The Great Gatsby* romanida boylik, ijtimoiy mavqe va insonning ichki ruhiy holati o'rtasidagi ziddiyat badiiy ifoda etiladi. Tadqiqot natijalari Fitzgerald ijodida Amerika orzusining illuzion xarakterga ega ekanligini va moddiylikning ma'naviy qadriyatlar ustidan ustuvor bo'lishi insoniy inqirozga olib kelishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Amerika orzusi, moddiyat, ma'naviyat, dixotomiya, Fitzgerald, realizm, modernizm, illuziya.

Abstract. This article analyzes the concept of the American Dream and the dichotomy between materialism and spirituality in the prose of F. Scott Fitzgerald. Particular attention is given to *The Great Gatsby*, where the conflict between wealth, social status, and inner psychological reality is artistically depicted. The study reveals that in Fitzgerald's works, the American Dream appears as an illusion, and the dominance of material values over spiritual ones leads to moral and personal crisis.

Keywords: American Dream, materialism, spirituality, dichotomy, Fitzgerald, realism, modernism, illusion.

Аннотация. В данной статье анализируется концепция американской мечты и дихотомия материального и духовного в прозе F. Scott Fitzgerald. Особое внимание уделяется роману *The Great Gatsby*, в котором художественно раскрывается конфликт между богатством, социальным статусом и внутренним миром человека. Результаты исследования показывают, что американская мечта в творчестве Фицджеральда носит иллюзорный характер, а преобладание материальных ценностей над духовными приводит к личностному кризису.

Ключевые слова: Американская мечта, материализм, духовность, дихотомия, Фицджеральд, реализм, модернизм, иллюзия.

Kirish. XX asr boshlarida United States jamiyati keskin iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Birinchi jahon urushidan keyingi davr iqtisodiy o'sish, sanoatlashuvning jadallashuvi va iste'molchilik madaniyatining keng yoyilishi bilan xarakterlanadi. Bu davr tarixga "Jazz Age" nomi bilan kirgan bo'lib, u jamiyatning yangi qadriyatlar tizimi shakllanishida muhim rol o'ynadi. Aynan shu davrda boylik orttirish, tez muvaffaqiyatga erishish va hashamatli hayot kechirish g'oyalari ijtimoiy ongda ustuvor ahamiyat kasb eta boshladi. Biroq ushbu tashqi farovonlik ortida insonning ichki dunyosida chuqur inqiroz yuzaga kelayotgan edi. Ma'naviy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va ruhiy muvozanat asta-sekin ikkinchi darajaga tushib qoldi. Jamiyatda moddiy boylikni ustuvor qo'yish insoniy munosabatlarning yuzakilashuviga, individualizmning keskin kuchayishiga va ma'naviy bo'shliqning yuzaga kelishiga olib keldi. Mazkur ijtimoiy-madaniy jarayonlar F. Scott Fitzgerald ijodida chuqur va badiiy jihatdan mukammal aks ettirilgan.

Adabiyotlar tahlili. F. Scott Fitzgerald ijodi va uning asarlarida Amerika orzusi konsepsiyasi ko'plab adabiyotshunoslar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, Matthew J. Bruccoli, Arthur Mizener hamda Barbara Perkins tadqiqotlarida yozuvchining biografiyasi, estetik qarashlari va modernistik uslubi keng yoritilib, Fitzgerald asarlaridagi ijtimoiy-tanqidiy ruh tahlil qilingan. Richard Lehan va Harold Bloom ishlanmalarida esa The Great Gatsby romanidagi ramziylik, illuziya va Amerika orzusining inqirozi masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Biroq Fitzgerald prozasida moddiy va ma'naviyat dixotomiyasining falsafiy hamda psixologik jihatlari kompleks tarzda yetarli darajada tadqiq etilmaganligi mazkur mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda qiyosiy-adabiy tahlil, interpretativ yondashuv hamda psixologik tahlil metodlaridan foydalanildi. Fitzgeraldning The Great Gatsby, Tender Is the Night va This Side of Paradise asarlaridagi obrazlar tizimi, ramziy elementlar va badiiy vositalar struktur-semantik jihatdan tahlil qilindi. Shuningdek, Amerika orzusi konsepsiyasining evolyutsiyasi hamda moddiy va ma'naviy qadriyatlar o'rtasidagi ziddiyat ijtimoiy-falsafiy kontekstda o'rganildi.

Tahlillar va natijalar. Fitzgerald o'z asarlarida o'sha davr Amerika jamiyatining tashqi jozibadorligi va ichki tanazzuli o'rtasidagi keskin ziddiyatni ko'rsatib beradi. Uning prozasi nafaqat tarixiy davr tasviri, balki inson ruhiyatining murakkab qatlamlarini ochib beruvchi falsafiy tahlildir.

Amerika orzusi tushunchasi va uning evolyutsiyasi: Amerika orzusi tushunchasi dastlab American Dream sifatida erkinlik, teng imkoniyatlar va halol mehnat orqali muvaffaqiyatga erishish g'oyasini ifodalagan. Bu idealga ko'ra, har qanday inson ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, o'z mehnati orqali yuqori mavqega erishishi mumkin edi. Ushbu g'oya Amerika jamiyatining asosiy ideologik ustunlaridan biri bo'lib xizmat qilgan. Biroq XX asrning 20-yillariga kelib bu tushuncha sezilarli darajada o'zgaradi. Moddiy farovonlik, boylik va tashqi muvaffaqiyat Amerika orzusining markaziga aylanadi. Natijada, uning asl mohiyati – erkinlik va ma'naviy kamolot g'oyalari asta-sekin yo'qola boshlaydi.

F. Scott Fitzgerald ushbu transformatsiyani o'z asarlarida chuqur tahlil qiladi. Ayniqsa, The Great Gatsby romani bu jarayonni eng yorqin aks ettirgan asarlardan biridir. Romanning bosh qahramoni Jay Gatsby Amerika orzusining timsoli sifatida talqin qilinadi. U kambag'al oiladan chiqib, ulkan boylik orttiradi va jamiyatning yuqori qatlamiga kirishga intiladi. Biroq uning orzusi faqat moddiy muvaffaqiyat bilan cheklanmaydi. Gatsby uchun boylik - bu vosita, uning asl maqsadi esa o'tmishdagi sevgisi Daisy Buchanan bilan qayta uchrashishdir.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, Gatsby obrazi ikki tomonlama xarakterga ega: u bir tomondan Amerika orzusining amalga oshgan namunasi bo'lsa, boshqa tomondan uning

muvaffaqiyatsizligini ifodalovchi tragik qahramondir. Chunki u barcha moddiy boylikka erishgan bo'lsa-da, ruhiy qoniqish va haqiqiy baxtni topa olmaydi.

Moddiyat va ma'naviyat o'rtasidagi dixotomiya: Fitzgerald prozasida markaziy o'rin egallovchi mavzulardan biri — moddiylik va ma'naviylik o'rtasidagi qarama-qarshilikdir. Bu dixotomiya nafaqat individual qahramonlar taqdirida, balki butun jamiyat miqyosida namoyon bo'ladi.

Moddiylik ustuvorligi va iste'molchilik madaniyati: XX asr boshlarida Amerika jamiyatida iste'molchilik madaniyati keng rivojlandi. Boylik va hashamat jamiyatda muvaffaqiyat mezoni sifatida qarala boshlandi. Fitzgerald asarlarida bu holat qahramonlarning turmush tarzida yaqqol ko'rinadi.

Gatsby tomonidan uyushtirilgan hashamatli kechalar, Tom va Daisy kabi qahramonlarning dabdabali hayoti tashqi farovonlikning yorqin namunasi hisoblanadi. Biroq bu hashamat ortida ma'naviy bo'shliq yashiringan.

Ichki bo'shliq va ruhiy inqiroz: Moddiy boylik qahramonlarga haqiqiy baxt olib kelmaydi. Aksincha, ularning ichki dunyosida bo'shliq, ma'nosizlik hissi kuchayadi. Gatsby o'z orzusiga yetishish yo'lida barcha imkoniyatlarni ishga soladi, ammo natijada u yolg'izlik va umidsizlikka duch keladi. Daisy obrazi ham ma'naviy zaiflikning ifodasidir. U boylik va qulaylikni tanlaydi, ammo bu tanlov uning ichki dunyosini yanada bo'shashtiradi. Tom esa kuch va boylikka ega bo'lishiga qaramay, axloqiy jihatdan inqirozga uchragan shaxs sifatida tasvirlanadi.

Illuziya va haqiqat o'rtasidagi ziddiyat: Fitzgerald asarlarida illuziya va haqiqat o'rtasidagi ziddiyat muhim ahamiyatga ega. Qahramonlar o'zlari yaratgan orzular olamida yashaydilar, ammo bu orzular haqiqat bilan to'qnashganda parchalanadi.

Gatsby uchun yashil chiroq – bu orzu va umid ramzi. U kelajakdagi baxtni ifodalaydi. Biroq bu orzu hech qachon amalga oshmaydi, chunki u o'tmishga qaytish illyuziyasiga asoslangan.

Fitzgerald uslubining badiiy va falsafiy xususiyatlari; F. Scott Fitzgerald o'z asarlarida poetik realizm va modernizm elementlarini muvaffaqiyatli uyg'unlashtiradi. Uning badiiy uslubi chuqur ramziy ma'noga ega bo'lib, o'quvchini nafaqat voqealar rivoji, balki ularning falsafiy mohiyati ustida ham o'ylashga undaydi.

Ramziylik (Simvolizm): Fitzgerald asarlarida ramzlar muhim o'rin tutadi. Yashil chiroq, kulrang vodi (Valley of Ashes), ko'zlar tasviri kabi elementlar chuqur ma'no yuklaydi. Bu ramzlar orqali yozuvchi jamiyatning ma'naviy tanazzulini ifodalaydi.

Kontrast va qarama-qarshilik: Boylik va qashshoqlik, tashqi go'zallik va ichki bo'shliq o'rtasidagi kontrast Fitzgerald prozasining asosiy badiiy vositalaridan biridir. Bu qarama-qarshiliklar orqali yozuvchi ijtimoiy tengsizlik va axloqiy inqirozni ochib beradi.

Psixologik realism: Yozuvchi qahramonlarning ichki kechinmalarini chuqur tahlil qiladi. Ularning hissiyotlari, orzulari va ichki ziddiyatlari nozik psixologik detallar orqali yoritiladi.

Ijtimoiy-tanqidiy aspect: Fitzgerald ijodi nafaqat badiiy, balki ijtimoiy-tanqidiy ahamiyatga ham ega. U Amerika jamiyatining tashqi farovonligi ortida yashiringan muammolarni ochib beradi. Yozuvchi kapitalistik jamiyatning insoniy qadriyatlarga ta'sirini tanqid qiladi. Uning asarlarida boylik insonni baxtli qilmasligi, aksincha uni ma'naviy jihatdan tanazzulga olib kelishi ko'rsatiladi. Bu esa yozuvchining zamonaviy jamiyatga nisbatan tanqidiy munosabatini ifodalaydi.

Xulosa. F. Scott Fitzgerald prozasida Amerika orzusi murakkab va ko'p qirrali tushuncha sifatida talqin qilinadi. U oddiy muvaffaqiyat g'oyasi emas, balki insoniyatning ma'naviy izlanishlari, xatolari va illuziyalarini o'zida mujassam etadi. Moddiy va ma'naviyat o'rtasidagi dixotomiya yozuvchi asarlarining markaziy mavzusi bo'lib, u jamiyatning ichki inqirozini ochib beradi. The Great Gatsby romani orqali Fitzgerald shuni ko'rsatadiki, haqiqiy baxt moddiy boylikda emas, balki insonning ichki uyg'unligi, axloqiy qadriyatlari va ruhiy barkamolligidadir. Shu bois Fitzgerald ijodi nafaqat o'z davri uchun, balki bugungi kun jamiyati uchun ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Uning asarlari insoniyatni moddiy qadriyatlar ortidan quvishdan ko'ra, ma'naviy kamolot sari intilishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Fitzgerald, F. Scott. The Great Gatsby. New York: Charles Scribner's Sons, 1925.
2. Fitzgerald, F. Scott. Tender Is the Night. New York: Charles Scribner's Sons, 1934.
3. Fitzgerald, F. Scott. This Side of Paradise. New York: Charles Scribner's Sons, 1920.
4. Brucoli, Matthew J. Some Sort of Epic Grandeur: The Life of F. Scott Fitzgerald. New York: Harcourt Brace, 1981.
5. Perkins, Barbara. F. Scott Fitzgerald: A Biography. New York: St. Martin's Press, 1994.
6. Bloom, Harold (ed.). F. Scott Fitzgerald. New York: Chelsea House Publishers, 2006.
7. Lehan, Richard. The Great Gatsby: The Limits of Wonder. Boston: Twayne Publishers, 1990.
8. Mizener, Arthur. The Far Side of Paradise: A Biography of F. Scott Fitzgerald. Boston: Houghton Mifflin, 1951.